

Jiří Havelka

Realita divadelní zkoušky

Několik poznámek k fenoménu divadelní zkoušky

Divadelní zkouška není čas od desíti do dvou vymezený pro zkoušení nějaké inscenace. Divadelní zkouška je mnohem víc. Jan Schmid má kdesi úvahu, že divadlo je v každém okamžiku hotové a nehotové zároveň. Dřív jsem tomu úplně nerozuměl. Vždyť od toho je premiéra, aby to teprve v ten moment bylo hotové, a ten čas do premiéry, ten musíme co nejlépe využít na nacvičení co nejlepšího tvaru. Je to zkrátka čas, kdy se pracuje. Dneska mám pocit, že se zatím skrývá daleko víc.

Divadelní zkouška je vytržení. Je to průrva v toku běžného života. Je to vyhraněný časoprostor, který postrádá některé prvky reality a zároveň je v realitě ukotven. Je to čas pro tvorbu. Tvorbu s ostatními lidmi. Pro sdílení. Je plný záblesků již uskutečňovaného divadla, protože vlastně všichni jsou si při zkoušce diváky navzájem. Je to neuvěřitelné předivo vztahů, možností, inspirací. Divadelní zkouška je zažívaná přítomnost. Je to proces, při kterém ohmatáváme možnosti divákovi imaginace. Neustále si diváka dosazujeme jako nějakého imaginárního partnera, je s námi pořád přítomen, i když zde není. Vyrábíme puzzle, jejichž výsledný obraz jen matně tušíme, spíše si představujeme toho, kdo je bude skládat. Vlastně vytváříme potenci. Nic hmatatelného. Jen možnost uskutečnění. Celé naše snažení směřuje k tomu, že kdosi přijde a bude vnímat. Už to samo o sobě je dost bizarní.

Nechci se rozepisovat o jednotlivých fázích zkoušky, jakože se nejdřív poznáváme, pak zkoumáme téma, snažíme se čerpat z kontextů v realitě, ve kterých je dané téma ukotveno, pak jdeme improvizovat na jeviště, pak třídíme, selektujeme, vybíráme, konzultujeme, až fixujeme po výsledný tvar. Stejně tak nemá cenu ten proces popisovat, protože se vždy přizpůsobuje tématu, lidem, okolnostem. Je to křehká procedura, velmi citlivě reagující na vše živoucí, na vše měnící se. Velmi často není zkouška k ničemu, ať se připravujete sebevíc, někdy jste v kocovině a jen si povídáte a po propovídaných dvou hodinách se objeví záblesk nápadu, ze kterého se nakonec celá věc narodí. Nechci se rozepisovat ani o atmosféře zkoušky, která je po tvorbu typu autorského divadla navíc vznikajícího z kolektivní improvizace nutná. Musíte lidi poznat, musíte ke každému najít klíč k osobní komunikaci a posléze i profesionální, musíte najít možnosti uchopení jeho specifík vedoucích k uplatnění na jevišti v co největší míře. Ono celá ta kouzelná „kolektivní improvizace“ není nic záhadného. Divadlo vlastně ani jinak vznikat nemůže, vždy tam minimální prvek kolektivní improvizace bude přítomen. (Možná až na nějaké extrémní případy monodramat, které si hraje, režuruje a posléze i z jeviště svítí a zvučí jeden člověk). Kolektivní improvizace je přítomná i v dramatickém textu režirovaném režisérem, který má přesně danou vizi a jen jí pomocí herců naplňuje. I on se musí přizpůsobit tomu, že cítí, že někdo s jeho pojetím nesouhlasí, nebo se cítí jen zneužit, a už to je možno brát za podnět ke kolektivní improvizace, někdy to mohou být i produkční podmínky, fakt, že někdo onemocní atd. To vše nás nutí být flexibilní, být schopni při zkouškách improvizovat.

O čem se ale rozepsat chci: Zkouška je vlastně modelové prostředí. Model lidských vztahů, model lidské tvořivosti. Sociální experiment na hranici divadla a běžné reality. Z obojího čerpá. Leží na jejich pomezí. Na každém jednotlivci záleží celá zkouška. Ten přijde pozdě, toho to naštve, ta si stěžuje, ten jde k doktorovi, režisér neví, tak se jen sedí a povídá, kouří se, čeká se na rekvizity, scéna je špatně, technik je podrážděný - je to uzel lidského chování, je to křižovatka možných tras, je to psychologický oříšek, je to model života. Radost a starost. Jako režisér musíte neustále reagovat na všemožné podněty nebo je vyvolávat, vše je v pohybu a vy ten pohyb musíte usměrňovat vzhledem ke všem právě vznikajícím momentům – z pohledu tématu inscenace, z pohledu herců a jejich spoluhrů, z pohledu divadelní instituce, ale nejvíc z pohledu sama sebe a svého vnímání světa. Divadelní zkouška je přítomnost žití zažívaná kolektivně. Je to čas a prostor pro vás, který se ve výjimečných chvílích dotýká až jisté svátosti. Ne v religiózním slova smyslu, spíše jako svátek, oslava. Oslava života. Je to jako buňka, která ve své jednoduché stavbě odráží konstrukci celého vesmíru. Ve vztazích, v charakterech, v osobních talentech, v tvůrčím momentu zrození. Divadelní zkouška je permanentní „velký třesk“. Neutuchající řada vznikajících a zanikajících impulsů. Není čas od desíti do dvou, je to střetnutí dvou světů, divadelního a skutečného, na jejichž hranici tryská přítomná chvíle lidí majících chuť tvořit. Když si tohle uvědomíme a využijeme, pak může i zážitek z probíhajícího představení nabídnout divákům onu možnost prožít si znovu a znovu tu přítomnost, pak mohou diváci vejít do té rokliny přítomného času a „ožít“ spolu s představením. Nejen že diváci ožíví divadlo, ale sami budou oživeni přítomnou chvílí.